

УДК 929ДРАГ:008(477.8)

О. Ф. Шорсткіна
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

**МИХАЙЛО ДРАГОМАНОВ І ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ЕЛІТА: ДО ПИТАННЯ
КУЛЬТУРНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ІСТОРІОГРАФІЇ
(СЕРЕДИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ ст.)**

Висвітлюється внесок науковців середини ХХ – початку ХХІ ст. у дослідження культурних взаємозв'язків українського вченого, громадсько-політичного діяча Михайла Драгоманова з інтелігенцією Галичини, Буковини та Закарпаття. Аналізується доробок вітчизняних і діаспорних авторів, а також здобутки європейських дослідників-україністів у вивченні проблеми.

Ключові слова: М. Драгоманов, західноукраїнська інтелектуальна еліта, культурна співпраця, наукові дослідження.

Видатний український учений і мислитель, один із лідерів українського національного руху 1860–90-х років. Михайло Петрович Драгоманов (1841–1895) у ході всієї своєї громадсько-політичної, наукової та просвітницької діяльності підтримував тісні зв'язки з багатьма представниками інтелігенції Наддніпрянщини та західноукраїнських земель, провідними публіцистами, письменниками, науковцями Росії та європейських країн. Невід'ємною складовою цих контактів стало плідне співробітництво М. Драгоманова з діячами громадського й інтелектуального життя Галичини, Буковини та Закарпаття. Вчений співпрацював з такими постатями, як І. Франко, М. Павлик, О. Терлецький, М. Бучинський, В. Навроцький, Т. і Я. Окуневські, І. Гарасимович, К. Трильовський, Р. Ярославич, Г. Купчанко, Ю. Федькович, С. Смаль-Стоцький, А. Кралицький та ін. Важливо простежити, якою мірою культурні взаємозв'язки М. Драгоманова з інтелігенцією Західної України досліджено і представлено в наукових публікаціях середини ХХ – початку ХХІ ст.

Вивчення співпраці М. Драгоманова із західноукраїнськими інтелектуалами вже на межі ХІХ–ХХ ст. розпочали молодші сучасники Михайла Петровича – М. Павлик, І. Франко, Л. Цегельський. У подальші роки студії в цьому напрямі продовжили М. Возняк, М. Грушевський, С. Єфремов, О. Колесса, О. Маковей, І. Свенціцький, К. Студинський та інші дослідники.

© О. Ф. Шорсткіна, 2015

Період 1940–80-х років став окремим історіографічним етапом в осмисленні культурного співробітництва М. Драгоманова з галичанами, буковинцями та закарпатцями. Тоталітарний диктат залишив відбиток на науковому доробку практично кожного радянського суспільствознавця; на якості праць несприятливо позначився фактор ідеологічної заангажованості. Наслідком цього стало довільне висмикування «потрібних» цитат із текстів джерел і спотворена адекватність висновків науковців, їх шаблонність; надмірна заідеологізованість проникала навіть у цілком неполітичні теми. Втім, маємо й чимало публікацій, підготовлених сумлінними вченими, які зробили вагомий внесок у дослідження наукових, літературних і просвітницьких контактів М. Драгоманова із західноукраїнськими діячами.

Одним із досліджень, безпосередньо присвячених проблемі співпраці мислителя і представників галицької інтелігенції у сфері культури, можна назвати статтю відомого літературознавця М. Комишанченка [1], предметом якої виступає літературна складова цієї співпраці у 1870-ті роки, коли зв'язки М. Драгоманова з галичанами тільки встановлювалися. Дослідник слушно зауважує, що драгоманівські літературно-критичні виступи, як і зусилля вченого з розповсюдження творів наддніпрянських і російських авторів у краї, несли в собі не лише гостру критику літературного руху в Галичині, а й позитивно вплинули на становлення молодого покоління письменників, насамперед найталановитішого з них – І. Франка [1, с. 19–21].

Низку цікавих сюжетів порушено в дослідженнях, присвячених окремим аспектам діяльності тих постатей з-поміж інтелігенції, які співпрацювали з М. Драгомановим. Найбільш потужною є група франкознавчих публікацій. Розглянемо ті з них, в яких більш чи менш виразно присутні сюжети культурницького співробітництва І. Франка та М. Драгоманова. Так, у статті літературознавця, фольклориста та бібліографа М. Мороза розкрито важливу сторінку співпраці в контексті роботи Етнографічно-статистичного гуртка, заснованого у Львові 1883 р. [2]. Автор, спираючись на матеріали листування, торкнувся деяких конфліктних моментів, пов'язаних із участю М. Драгоманова в діяльності осередку [2, с. 43–44]. Також свої студії міжвоєнної доби продовжував франкознавець М. Возняк, звернувшись, зокрема, до фольклористичного аспекту співпраці М. Драгоманова та І. Франка [3].

Практично недосліджений епізод культурних контактів М. Драгоманова з очільниками радикального руху в Галичині порушив історик Я. Грицак. Він висвітлив проблему використання женецького видання поеми Т. Шевченка «Марія», здійсненого 1882 р. за задумом М. Драгоманова, в антиклерикальній пропаганді галицьких радикалів і загалом у поширенні соціалістичних ідей у селянському та робітничому середовищі краю [4].

Внесок І. Франка у розвиток видавничої справи в Галичині кінця 1870-х – середини 1890-х років вивчав О. Дей – літературознавець і фольклорист, історик української журналістики XIX ст.; його статті присвячені трьом першим серійним виданням («бібліотекам») Каменяра (1878–1893) [5; 6]. Автор подає детальну характеристику заснування кожного проекту, окремих випусків серій, торкнувшись і участі М. Драгоманова в цих виданнях. У центрі уваги науковця, проте, перебувають організаторські зусилля І. Франка та його львівських товаришів (І. Белея, О. Терлецького, М. Павлика).

З-поміж досліджень про політичного діяча, публіциста, письменника та перекладача М. І. Павлика (1853–1915) слід відзначити біографічні нариси літературознавців і фольклористів І. Денисюка [7] та В. Качкана [8]. Обидва автори розкрили драгоманівський вплив на кристалізацію літературних поглядів М. Павлика, співзвучність зауваг двох діячів до тих чи інших творів тогочасних українських, російських та західноєвропейських письменників. В. Качкан, окрім того, приділив увагу науковій діяльності М. Павлика, висвітливши на основі епістолярних джерел його взаємозв'язки з М. Драгомановим на ниві фольклористики, причому останній постає як наставник і консультант, М. Павлику ж відведено місце збирача та постачальника цінних етнографічних матеріалів [8, с. 114–122]. Автор висловив міркування про перебільшення М. Павликом внеску М. Драгоманова у розвиток вітчизняних фольклористичних студій [8, с. 114], а критичне оцінювання М. Драгомановим тогочасного наукового життя в регіоні та надзвичайну вимогливість до дослідників-початківців В. Качкан розцінив як зверхнє ставлення видатного вченого до перших здобутків галичан у цій галузі [8, с. 119].

Серед інтелігентів Галичини найчастіше привертала увагу дослідників постаті І. Франка та М. Павлика як представників «правильного» напрямку суспільно-політичного розвитку краю. Культурну діяльність репрезентантів народовської течії вчені висвітлювали менше. До категорії таких праць слід віднести, зокрема, дисертаційне дослідження філолога М. Грицика, де представлені сюжети співпраці М. Драгоманова з молодими галицькими народовцями – правником, етнографом і фольклористом М. О. Бучинським (1847–1903) та економістом і статистиком В. М. Навроцьким (1847–1882) – у справі записування та систематизації пам'яток народної словесності на теренах Галичини [9].

Знайшли відображення у наукових працях і взаємини М. Драгоманова з громадсько-політичною та культурницькою елітою інших західноукраїнських земель. Так, чернівецький дослідник А. Круглашов вивчав наукові та літературні контакти М. Драгоманова з українською інтелігенцією

Буковини, а саме з письменником Ю. А. Федьковичем (1834–1886), етнографом і журналістом Г. І. Купчанком (1849–1902), філологом, професором Чернівецького університету С. Й. Смаль-Стоцьким (1859–1938) [10].

Зв'язкам М. Драгоманова із закарпатцями присвятив розлогу статтю історик Я. Дашкевич. Ця стаття залишається, власне, і до сьогодні чи не найповнішим дослідженням «найзанадбанішої у драгоманознавстві» тематики [11].

Здобуття Україною незалежності відкрило новий етап історичних досліджень. Упродовж останніх двох з половиною десятиріч завдяки звільненню науки від ідеологічного тиску з боку радянського режиму були актуалізовані нові проблеми та переосмислені ті, що вивчалися раніше.

З-поміж наукових праць про М. Драгоманова чільне місце належить монографії вже згаданого А. Круглашова, присвяченій політичним ідеям видатного мислителя [12]; причому дослідник потрактував це поняття досить широко, що дало йому змогу охопити й питання, пов'язані безпосередньо з культурним життям, передусім драгоманівські погляди на роль письменства, науки та просвітницьких ініціатив в українському національному русі. Праця побудована згідно з обраними дослідником магистральними складовими аналізу: уявлення про суспільний ідеал та шляхи його досягнення, про націю та національні рухи, про державу та політичну організацію суспільства. Окрему увагу автор приділив політичній моралі, розглянувши специфіку особистих взаємин мислителя із сучасниками – як однодумцями, так і опонентами. Саме концепція та висновки А. Круглашова цілком виправдано вважаються найбільш виваженими й адекватними ідеям М. Драгоманова.

Доречно згадати ще дві статті цього ж науковця, які розкривають драгоманівське бачення національно-культурних справ західних українців. В одній із них А. Круглашов висвітлює контакти мислителя з діячами Галичини та Буковини впродовж останньої третини ХІХ ст., його полеміку з представниками ворогуючих суспільно-політичних таборів – народовського та москвофільського [13]. Дослідник доводить, що М. Драгоманов послідовно закликав місцевих лідерів використати всі можливості, що їх надавала Габсбурзька монархія, для задоволення національних аспірацій українців та їхнього культурного поступу, наполягав на необхідності формування інфраструктури українського руху (системи національних інституцій як засобу належного рівня самоорганізації), а також на потребі налагодження тісних зв'язків галичан із наддніпрянцями через інтелігенцію. У статті порушується ще один аспект – поглядів М. Драгоманова на проблему взаємовідносин народу та еліти. Друга ж розвідка торкається оцінок мислителя, головним чином критичних, діяльності народовських і москвофільських культурно-просвітницьких товариств на теренах Західної України [14].

Своєю чергою, інший сучасний автор, історик Я. Грицак, застосував оригінальний підхід до висвітлення інтелектуальної біографії І. Франка [15]. Дослідник розглянув особистість Каменяра в контексті тогочасного суспільства і на тлі малих спільнот, з якими той взаємодіяв; історик дійшов такого висновку: зведення ролі І. Франка винятково до функції національного провідника, який ставив собі за мету перетворити руське селянське суспільство на українську модерну націю, настільки ж переконливе, як і радянське подання цієї постаті виключно як революціонера-демократа. Автор проаналізував ідейну атмосферу в Галичині та обставини, за яких М. Драгоманов долучився до участі у громадсько-політичному та культурному житті регіону. Драгоманівські листи 1875–1876 рр. до редакції московфільського журналу «Друг», в яких порушено літературне, мовне та просвітнє питання, він визначив як «великий перелом» для І. Франка – вирішальний момент в усталенні його ідентичності. Я. Грицак також окремо дослідив світоглядні орієнтири галицького діяча, зацентрувавши увагу на їх соціальному аспекті та підкресливши той факт, що погляди І. Франка, принаймні на середину 1880-х рр., так і не набули завершеної системи.

Авторами низки праць, що стосуються обраної проблеми, виступили філософи, літературознавці, фольклористи та фахівці з інших гуманітарних галузей. Зокрема, філолог В. Матвіїшин проаналізував зусилля М. Драгоманова в напрямі європеїзації українського літературного процесу в Галичині в останній третині XIX ст. [16].

Драгоманівську концепцію національної літератури вивчала також О. Куца. Її монографія порушує проблему діяльності та поглядів мислителя в контексті розвитку вітчизняного письменства 1860–1890-х рр. Помітне місце тут приділено галичанам (І. Франку, М. Бучинському, В. Навроцькому та ін.) і буковинцю Ю. Федьковичу [17]. В одній зі своїх пізніших статей дослідниця проаналізувала літературні взаємини М. Драгоманова та І. Франка, висвітливши, зокрема, дискусійні моменти, і дійшла висновку, що акцентування уваги на «гнітючій залежності» галицького корифея українського письменства від М. Драгоманова є перебільшенням, адже І. Франко ніколи не був слухняним учнем, натомість демонстрував самостійність власних переконань, у тому числі літературних [18].

Інший літературознавець, М. Гнатюк, побудував свою працю на аналізі творчих і наукових контактів І. Франка із представниками як старшої (І. Верхратський, О. Огоновський), так і молодшої (В. Щурат, О. Маковей та ін.) генерацій. Окрема увага приділена деяким сюжетам творчої співпраці І. Франка та М. Драгоманова [19, с. 67–80]. Автор порушив, зокрема, такі аспекти, як становлення поглядів двох діячів на письменство, їхні спільні літературознавчі дослідження, специфіку драгоманівських оцінок

художніх творів І. Франка. Науковець обґрунтовує висновок, що І. Франко здебільшого прагнув відстояти свою позицію, захистити власне творче «Я», хоча водночас з певним пієтетом ставився до критичних характеристик своїх творів з боку М. Драгоманова як визнаного авторитета.

Ще одним дослідженням, написаним із позицій літературознавства, є монографія Л. Приймак, присвячена М. Павлику [20]. Тут розкрито літературно-критичні та естетичні погляди цієї видатної постаті на тлі галицького літературного процесу останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. Автор погоджується з тезою, що ідеї М. Драгоманова в цілому були сприйняті М. Павликом, зокрема підкреслює той факт, що оцінки обома діячами творчої спадщини знакових письменників тієї доби часто збігалися; однак, щоправда, робить застереження про поодинокі факти полеміки між діячами.

Видавничий аспект співпраці висвітлено у ґрунтовній праці львівського науковця Б. Якимовича про І. Франка [21]. Автор глибоко проаналізував практично всі видавничі проекти І. Франка, існування яких знайшло відображення у джерелах. Висвітлюючи його співробітництво з різними галицькими часописами, Б. Якимович торкнувся й моментів, пов'язаних із внеском М. Драгоманова в розробку ідеї того чи іншого серійного видання, або в безпосереднє втілення їх у життя.

У роки незалежної України з'явилися монографії, присвячені й іншим постатям культурного життя Галичини. В контексті співпраці М. Драгоманова з галичанами важливою є праця Є. Пронюка, філософа за фахом, шістдесятника та радянського політв'язня, про О. С. Терлецького (1850–1902), активного учасника громадсько-політичних процесів у регіоні, публіциста, літературознавця та драгоманівця [22]. У цій роботі висвітлено взаємини М. Драгоманова з віденським товариством українських студентів «Січ», до провідних діячів якого належав О. Терлецький, насамперед драгоманівський вплив на формування світогляду та наукових зацікавлень молодого галицького інтелектуала, їхні спільні задуми щодо організації культурницької роботи у краї [22, с. 38–39; 42; 44; 66–67].

С. Романюк – дослідниця видавничої, редакторської та публіцистичної діяльності історика та педагога О. Г. Барвінського (1847–1926), одного з лідерів народовського табору, – звернулася до листування О. Барвінського та М. Драгоманова у другій половині 1880-х рр. з приводу співробітництва останнього у відновленому друкованому органі народовців – львівській «Правді» [23, с. 115–119].

Значний внесок в історію контактів М. Драгоманова з буковинцями зробила Л. Ковалець, проаналізувавши взаємини мислителя з Ю. Федьковичем – прозаїком, поетом, драматургом, здібним етнографом, який

співпрацював із М. Драгомановим у рамках досліджень Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, що діяв у Києві в 1873–1876 рр. [24, с. 251–252, 264, 280–281, 288–290 та ін.].

Окремо слід розглянути доробок науковців української діаспори. Деякі аспекти, дотичні до окресленої проблеми, привертали увагу вчених в еміграції. Зокрема, канадський історик українського походження Дж.-П. Химка, фахівець з історії України XIX–XX ст., в одній зі своїх монографій розкрив паралельний процес становлення соціалістичних рухів українців і поляків у Галичині в період 1860–1890 рр., проілюструвавши українську лінію зокрема й аналізом ідейного впливу М. Драгоманова – найвидатнішого наддніпрянського українофіла, який цікавився галицькими справами, на оформлення групи радикалів у середині 1870-х рр. [25, с. 66–86].

Зауважимо, що дослідження діаспорних учених зосереджувалися здебільшого навколо постатей М. Драгоманова та І. Франка. Видатний бібліограф, історик і літературний критик В. Дорошенко присвятив статтю науковій спадщині Каменяра. Наголосивши на універсальному характері діяльності вченого, автор розглянув його літературознавчий, історичний та етнографічний доробок [26], і згадав, зокрема, про активізацію дослідницьких зусиль І. Франка під впливом М. Драгоманова; проте він не розкрив проблему співробітництва двох діячів. Інший українознавець О. Воропай аналізуючи етапи та форми етнографічної діяльності І. Франка, виходить із тези про самостійність останнього як дослідника, залишивши поза увагою сюжети співпраці з М. Драгомановим у цій галузі [27].

Значимими є й досягнення європейських науковців. Заслуговує на увагу праця австрійського лінгвіста, україніста М. Мозера [28], в якій із мовознавчої та культурологічної перспективи висвітлено галицький внесок у розвиток української літературної мови, зокрема і крізь призму взаємин галичан з інтелігентами Наддніпрянщини (М. Максимовичем, П. Кулішем, М. Драгомановим, Б. Грінченком та І. Нечуй-Левицьким). М. Мозер охарактеризував переважно критичне ставлення М. Драгоманова до зусиль діячів Галичини у справі утвердження української мови в регіоні, підкресливши факт провини не лише галицької сторони у непорозуміннях під час інтелектуальних зустрічей із М. Драгомановим [28, с. 93–110]. Німецька дослідниця А.-В. Вендланд, авторка першої в історіографії системної монографії про феномен галицького москвофільства, звернулася у своїй праці й до постаті М. Драгоманова, розкривши його культурні зв'язки з москвофілами [29, с. 150, 191–192 та ін.].

Свого роду винятком з-поміж закордонних наукових публікацій, присвячених окремим проблемам минулого Галичини, є стаття словацького історика П. Гапака, вміщена у пражському часописі «Дукля» [30]. У

ній автор розглянув малодосліджені аспекти діяльності М. Драгоманова на Закарпатті, використавши невідомий доти лист мислителя до мукачівського інтелігента Й. Кіша.

Таким чином, аналіз праць дослідників середини ХХ – початку ХХІ ст. засвідчує, що історіографія проблеми співпраці М. Драгоманова та західноукраїнської інтелігенції у сфері культури зберігає тенденції, які окреслилися ще в 1900–1930-х рр. Автори публікацій, а ними виступають фахівці з різних галузей суспільних наук – історики, філологи, фольклористи, вдаються до висвітлення окремих аспектів взаємозв'язків М. Драгоманова з інтелектуалами Західної України найчастіше в контексті життєвого шляху, формування світоглядних орієнтирів, діяльності того чи іншого діяча, причому пріоритетна увага спрямована на постатей літературного та наукового життя Галичини, зокрема І. Франка та М. Павлика, хоча слід констатувати зростання дослідницького інтересу (в тому числі з боку зарубіжних авторів) і до інших представників інтелігенції регіону, а також до вчених, письменників і громадських діячів Буковини та Закарпаття. Разом із тим відзначимо, що сюжети, пов'язані з заявленою проблемою, розкриваються здебільшого на основі опублікованих джерел, архівні ж матеріали залучають лише поодинокі науковці, внаслідок чого низка вкрай важливих моментів (зокрема участь М. Драгоманова у просвітницьких ініціативах галицьких радикалів) залишається маловивченою.

Список використаних джерел

1. Комишанченко М. П. Михайло Драгоманов і літературний рух у Галичині 70-х років ХІХ ст. / М. П. Комишанченко // Збірник славістичних праць філологічного факультету / відп. ред. А. О. Білецький. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1958. – С. 5–23.
2. Мороз М. О. Етнографічно-статистичний гурток (до 100-річчя від початку його діяльності) / М. О. Мороз // Народна творчість та етнографія. – 1983. – № 6. – С. 42–45.
3. Возняк М. До фольклорних занять Івана Франка / Михайло Возняк // Іван Франко : статті і матеріали. – Зб. 1. – Львів : ЛДУ, 1948. – С. 15–39.
4. Грицак Я. Й. Поширення поеми «Марія» в Галичині / Я. Й. Грицак // Радянське літературознавство. – 1986. – № 3. – С. 51–54.
5. Дей О. З історії українських революційно-демократичних видань («Літературно-наукова бібліотека» Івана Франка) / Олексій Дей // Радянське літературознавство. – 1964. – № 6. – С. 36–53.
6. Дей О. І. Революційне видання Ів. Франка 1878–1880 рр. («Дрібна бібліотека») / О. І. Дей // Дослідження творчості Івана Франка. – К. : Вид-во АН УРСР, 1956. – С. 34–67.

7. Денисюк І. Михайло Павлик / Іван Денисюк. – К. : Держ. вид-во худ. л-ри, 1960. – 169 с.
8. Качкан В. А. Михайло Павлик : нарис життя і творчості / В. А. Качкан. – К. : Дніпро, 1986. – 175 с.
9. Грицик М. Развитие фольклористики на западноукраинских землях в 60–70-е годы XIX века. : автореф. дис. ... канд. филол. наук / М. Грицик. – Минск, 1987. – 19 с.
10. Круглашов А. М. Драгоманов у творчих зв'язках з українською інтелігенцією Буковини / Анатолій Круглашов // 370 років Хотинської війни. Тези доповідей Міжнародної наукової конференції (Чернівці, 27–28 вересня 1991 р.) / відп. ред. В. М. Холєвчук. – Чернівці, 1991. – С. 50–52.
11. Дашкевич Я. Р. Михайло Драгоманов і Закарпаття / Я. Р. Дашкевич // Штрихи до наукового портрета Михайла Драгоманова : зб. наукових праць / відп. ред. Р. С. Міщук. – К. : Наук. думка, 1991. – С. 200–231.
12. Круглашов А. Драма інтелектуала : політичні ідеї Михайла Драгоманова / Анатолій Круглашов. – Чернівці : Прут, 2001. – 486 с.
13. Круглашов А. Проблеми національно-культурного розвитку українців Австрії в працях Михайла Драгоманова (друга половина XIX ст.) / Анатолій Круглашов // Українсько-австрійські культурні взаємини другої половини XIX – початку XX століття / гол. ред. О. Федорук. – К. ; Чернівці : Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України, 1999. – С. 230–246.
14. Круглашов А. Діяльність просвітницьких товариств Західної України та проблеми національного відродження у творах Михайла Драгоманова / Анатолій Круглашов // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 19. – Львів, 2010. – С. 611–614.
15. Грицак Я. Пророк у своїй Вітчизні : Франко та його спільнота (1856–1886) / Ярослав Грицак. – К. : Критика, 2006. – 630 с.
16. Матвіїшин В. Михайло Драгоманов і європеїзація літературного процесу в Галичині 70–90-х років XIX ст. // Матвіїшин В. Український літературний європеїзм / Володимир Матвіїшин. – К. : Академія, 2009. – С. 128–136.
17. Куца О. Михайло Драгоманов і розвиток української літератури у другій половині XIX століття / Ольга Куца. – Тернопіль : Підручники й посібники, 1995. – 224 с.
18. Куца О. Світоглядно-художня еволюція І. Франка у призмі літературних теорій М. Драгоманова / Ольга Куца // Іван Франко : письменник, мислитель, громадянин : матеріали Міжнар. наук. конф. (Львів, 25–27 вересня 1996 р.). – Львів : Світ, 1998. – С. 488–493.
19. Гнатюк М. І. Іван Франко в літературно-естетичних концепціях його часу / М. І. Гнатюк. – Львів : Каменяр, 1999. – 181 с.
20. Приймак Л. Б. Михайло Павлик – літературний критик і перекладач / Л. Б. Приймак. – Івано-Франківськ : Гостинець, 2003. – 149 с.
21. Якимович Б. Іван Франко – видавець : книгознавчі та джерелознавчі аспекти / Богдан Якимович. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 691 с.

22. Пронюк Є. Остап Терлецький в ідейній боротьбі в Галичині 70-х років XIX століття / Євген Пронюк. – К. : Укр. центр духовної культури, 2006. – 256 с.
23. Романюк С. Олександр Барвінський – публіцист, редактор, видавець / Світлана Романюк. – Львів : ЛННБ України ім. В. Стефаника, 2009. – 376 с.
24. Ковалець Л. Юрій Федькович : історія розвитку творчої індивідуальності письменника / Лідія Ковалець. – К. : Академія, 2011. – 440 с.
25. Химка Дж.-П. Зародження польської соціал-демократії та українського радикалізму в Галичині (1860–1890) / Джон-Пол Химка. – К. : Основні цінності, 2002. – 303 с.
26. Дорошенко В. Наукова діяльність Івана Франка / Володимир Дорошенко // Київ : Журнал літератури, науки, мистецтва, критики й суспільного життя. – Ч. 4. – Філадельфія, 1956. – С. 174–182.
27. Воропай О. Іван Франко як етнограф і фольклорист / Олекса Воропай // Визвольний шлях: суспільно-політичний і науково-літературний місячник. – Лондон, 1966. – Кн. 9 (222). – С. 1046–1056; Кн. 10 (223). – С. 1144–1153.
28. Мозер М. Український П'ємонт? Дещо про значення Галичини для формування, розбудови й збереження української мови / Міхаель Мозер. – Львів : Центр гуманітарних досліджень ЛНУ імені Івана Франка; К. : Смолоскип, 2011. – 160 с. («Університетські діалоги». – № 14).
29. Вендланд А. В. Русофіли Галичини. Українські консерватори між Австрією та Росією, 1848–1915 / Анна Вероніка Вендланд; пер. з нім. Христина Назаркевич. – Львів: Літопис, 2015. – 688 с.
30. Гапак П. Зв'язки Михайла Драгоманова з інтелігенцією Закарпаття / Павло Гапак // Дукля : Літературно-мистецький та публіцистичний журнал. – Пряшів, 1991. – № 3/4. – С. 40–47.

References

1. Komyshanchenko, M. P. Mykhaylo Drahomanov i literaturnyi rukh u Halychyni 70-kh rokiv XIX st. [Mykhailo Drahomanov and the literary movement in Galicia of the 70s of the 19th century]. (1958). In A. O. Biletskyi (Ed.), *Zbirnyk slavistychnykh prats filolohichnoho fakultetu* [The collection of Slavic studies papers of the Philology Department] (pp. 5–23). Kyiv: Vydavnytstvo Kyivskoho universytetu. [In Ukrainian].
2. Moroz, M. O. (1983). Etnohrafichno-statystychnyi hurtok (do 100-richchia vid pochatku yoho diialnosti) [The ethnographical and statistical interest group (to the centenary of its activity start)]. In *Narodna tvorchist ta etnografia* [Popular art and ethnography], No. 6, pp. 42–45. [In Ukrainian].
3. Vozniak, M. (1948). Do folklornykh zaniat Ivana Franka. [On the folklore lectures of Ivan Franko]. In *Ivan Franko: Stati i materialy* [Ivan Franko: Articles and materials] (Vol. 1, pp. 15–39). Lviv: Lvivskyi derzhavnyi universytet. [In Ukrainian].
4. Hrytsak, Ya. Y. (1986). Poshyrennia poemu “Mariia” v Halychyni [The propagation of the poem “Mary” in Galicia]. In *Radianske literaturoznavstvo* [The Soviet literature studies], No. 3, pp. 51–54. [In Ukrainian].

5. Dei, O. (1964). Z istorii ukrainskykh revoliutsiino-demokratychnykh vydan («Literaturno-naukova biblioteka» Ivana Franka) [From the history of Ukrainian revolutionary democratic editions (The literary and scientific library of Ivan Franko)]. In *Radianske literaturoznavstvo* [The Soviet literature studies], No. 6, pp. 36–53. [In Ukrainian].
6. Dei, O. I. (1956). Revoliutsiine vydannia Iv. Franka 1878–1880 rr. (“Dribna biblioteka”) [The revolutionary edition of Ivan Franko of 1878–1880 (“The tiny library”).] In *Doslidzhennia tvorchosti Ivana Franka* [The studies of Ivan Franko creative work] (pp. 34–67). Kyiv: Vydavnytstvo AN URSR. [In Ukrainian].
7. Denysiuk, I. (1960). *Mykhailo Pavlyk* [Mykhailo Pavlyk]. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo khudozhnoi literatury. [In Ukrainian].
8. Kachkan, V. A. (1986). *Mykhailo Pavlyk: Narys zhyttia i tvorchosti* [Mykhailo Pavlyk: the essay of life and creative work]. Kyiv: Dnipro. [In Ukrainian].
9. Hritsik, M. (1987). *Razvitie folkloristiki na zapadnoukrainskikh zemliakh v 60–70-e gody XIX veka* [The development of folklore studies in the Western Ukrainian lands in the 60–70-s of the 19th century] (Extended abstract of PhD dissertation). BSSR, Institute of Art Studies, Ethnography and Folklore, Minsk, Belarus. [In Russian].
10. Kruhlov, A. (1991, September). M. Drahomanov u tvorchykh zviyazkakh z ukrainskoiu intelihtentsiieiu Bukovyny [M. Drahomanov in creative relations with Ukrainian intellectuals of Bukovina]. In V. M. Kholevchuk (Ed.), *370 rokiv Khotynskoi viiny* [370 years of the Khotyn war]: *Abstracts of Papers of the International Scientific Conference* (pp. 50–52). Chernivtsi, Ukraine. [In Ukrainian].
11. Dashkevych, Ya. R. (1991). Mykhailo Drahomanov i Zakarpattia [Mykhailo Drahomanov and Zakarpattia]. In R. S. Mishchuk (Ed.), *Shtrykhy do naukovooho portreta Mykhaila Drahomanova: Zbirnyk naukovykh prats* [The hints to the scientific portrait of Mykhailo Drahomanov: Collection of scientific papers] (pp. 200–231). Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
12. Kruhlov, A. (2001). *Drama intelektualna: politychni idei Mykhaila Drahomanova* [The drama of an intellectual: Political ideas of Mykhailo Drahomanov]. Chernivtsi: Prut. [In Ukrainian].
13. Kruhlov, A. (1999). Problemy natsionalno-kulturnoho rozvytku ukrainsiv Avstrii v pratsiakh Mykhaila Drahomanova (druha polovyna XIX st.) [The problems of national cultural movement of Ukrainians of Austria in the works of Mykhailo Drahomanov (the second half of 19th century)]. In O. Fedoruk (Ed.-in-Chief), *Ukrainsko-avstriiski kulturni vziaimyny druhoi polovyny XIX – pochatku XX stolittia* [Ukrainian and Austrian cultural relations of the second half of the 19th – early 20th centuries] (pp. 230–246). Kyiv, Chernivtsi: Instytut mystetstvoznavstva, folklorystyky ta etnologii imeni M. Rylskoho NAN Ukrainy. [In Ukrainian].
14. Kruhlov, A. (2010). Diialnist prosvitnytskykh tovarystv Zakhidnoi Ukrainy ta problemy natsionalnoho vidrodzhennia u tvorakh Mykhaila Drahomanova [The activity of Western Ukraine educational societies and the problems of the national renaissance in the works of Mykhailo Drahomanov]. In *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist* [Ukraine: cultural heritage, national consciousness, national identity] (Is. 19, pp. 611–614). Lviv. [In Ukrainian].

15. Hrytsak, Ya. (2006). *Prorok u svoii Vitchyzni: Franko ta yoho spilnota (1856–1886)* [The prophet at his Motherland: Franko and his society (1856–1886)]. Kyiv: Krytyka. [In Ukrainian].
16. Matviishyn, V. (2009). Mykhailo Drahomanov i yevropeizatsiia literaturnoho protsesu v Halychyni 70–90-kh rokiv XIX st. [Mykhailo Drahomanov and the Europeanization of the literary process in Galicia in 70–90s of the 19th century]. In *Ukrainskyi literaturnyi yevropeizm* [Ukrainian literary Europeanism] (pp. 128–136). Kyiv: Akademiia. [In Ukrainian].
17. Kutsa, O. (1995). *Mykhailo Drahomanov i rozvytok ukrainskoi literatury u druhii polovyni XIX stolittia* [Mykhailo Drahomanov and the development of Ukrainian literature in the second half of the 19th century]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky. [In Ukrainian].
18. Kutsa, O. (1998). Svitohliadno-khudozhnia evoliutsiia I. Franka u pryzi literaturnykh teorii M. Drahomanova [The worldview and artistic evolution of I. Franko in a context of M. Drahomanov literary theories]. In *Ivan Franko: pysmennyk, myslytel, hromadianyn* [Ivan Franko: writer, thinker, citizen]: *Proceedings of the International Conference*, Lviv, September 25–27, 1996 [pp. 488–493]. Lviv: Svit. [In Ukrainian].
19. Hnatyuk, M. I. (1999). *Ivan Franko v literaturno-estetychnykh kontseptsiiakh yoho chasu* [Ivan Franko in the literary and esthetic conceptions of his time]. Lviv: Kameniar. [In Ukrainian].
20. Pryimak, L. B. (2003). *Mykhailo Pavlyk – literaturnyy krytyk i perekladach* [Mykhailo Pavlyk – a literary critic and translator]. Ivano-Frankivsk: Hostynets. [In Ukrainian].
21. Yakymovych, B. (2006). *Ivan Franko – vydavets: knyhoznavchi ta dzhereloznavchi aspekty*. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU im. Ivana Franka. [In Ukrainian].
22. Proniuk, Ye. (2006). *Ostap Terletskyi v ideinii borotbi v Halychyni 70-kh rokiv XIX stolittia* [Ostap Terletskyi in the ideologic war in Galicia in the 70s of the 19th century]. Kyiv: Ukrainskyi tsentr dukhovnoi kultury. [In Ukrainian].
23. Romaniuk, S. (2009). *Oleksandr Barvinskyi – publitsyst, redaktor, vydavets* [Oleksandr Barvinskyi – publicist, editor, publisher]. Lviv: Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy imeni V. Stefanyka. [In Ukrainian].
24. Kovalets, L. (2011). *Yurii Fedkovych: Istorii rozvytku tvorchoi individualnosti pysmennyka: monohrafiia* [Yurii Fedkovych: the history of the writer's individuality development: monograph]. Kyiv: Akademiia. [In Ukrainian].
25. Khymka, Dzh.-P. (2002). *Zarodzhennia polskoi sotsial-demokratii ta ukrainskoho radykalizmu v Halychyni (1860–1890)* [The origin of the Polish social democracy and Ukrainian radicalism in Galicia (1860–1890)]. Kyiv: Osnovni tsinnosti. [In Ukrainian].
26. Doroshenko, V. (1956). Naukova diialnist Ivana Franka [The academic activity of Ivan Franko]. In *Kyiv: Zhurnal literatury, nauky, mystetstva, krytyky i suspilnoho zhyttia* [Kyiv: the magazine of literature, science, art, criticism and public life], pt. 4, pp. 174–182. Philadelphia. [In Ukrainian].

27. Voropai, O. (1966). Ivan Franko yak etnohraf i folkloryst [Ivan Franko as an ethnographer and folklorist]. In *Vyzvolnyi shliakh: suspilno-politychnyi i naukovo-literaturnyy misiachnyk* [Liberatory way: socio-political and science-literature monthly magazine], vol. 9 (222), pp. 1046–1056, vol. 10 (223), pp. 1144–1153. London. [In Ukrainian].

28. Mozer, M. (2011). *Ukrainskyi Piemont? Deshcho pro znachennia Halychyny dlia formuvannia, rozbudovy i zberezhennia ukrainskoi movy* [Ukrainian Piemont? Something about the meaning of Galicia for the formation, building and keeping of Ukrainian language]. Lviv: Tsentr humanitarnykh doslidzhen Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka, Kyiv: Smoloskyp. [In Ukrainian].

29. Vendland, A. V. (2015). *Rusofily Halychyny. Ukrainski konservatory mizh Avstriieiu ta Rosiieiu, 1848–1915* [Russophiles of Galicia. Ukrainian conservatives of Austria and Russia, 1848–1915] (Kh. Nazarkevych, Trans.). Lviv: Litopys. [In Ukrainian].

30. Hapak, P. Zviazky Mykhaila Drahomanova z intelihentsiieiu Zakarpattia [The connections of Mykhailo Drahomanov with the intellectuals of Zakarpatyie]. In *Duklia: literaturno-mystetskyi ta publitsystychnyi zhurnal* [Duklia: the literary, art and publicistic magazine], no. 3/4, pp. 40–47. Priashiv. [In Ukrainian].

O. Shorstkina

Mykhailo Drahomanov and Western Ukrainian intellectual elite: on the issue of cultural cooperation in the historiography (the middle of the 20th – the early 21st centuries)

The article covers the scientists' contribution during the period of 1940s–2010s to the investigation of the issue of cultural connections between the famous Ukrainian scholar and thinker Mykhailo Drahomanov and intellectuals of Galicia, Bukovina and Transcarpathia. The achievements of Ukrainian authors – historians, philologists, folklorists, – including the diaspora ones, as well as the papers of European researchers are analyzed. It is concluded that the issue has been covered mainly in a context of the M. Drahomanov's activities or of the scientific and literary activities of certain intellectuals, cooperating with M. Drahomanov (those were, first of all, I. Franko and M. Pavlyk).

Key words: M. Drahomanov, Western Ukrainian intellectual elite, cultural cooperation, scientific research.

A. Ф. Шорсткина

Михаил Драгоманов и западноукраинская интеллектуальная элита: к вопросу культурного сотрудничества в историографии (середина XX – начало XXI вв.)

Статья посвящена вкладу исследователей периода 1940–2010-х гг. в изучение проблемы культурных взаимосвязей выдающегося украинского учёного и мыслителя Михаила Драгоманова интеллектуалами Галиции, Буковины и Закарпатья. Анализируются как достижения украинских авторов – историков, филологов, фольклористов, включая диаспорных исследователей, так и труды

европейских украинистов. Делается вывод, что данная проблема освещалась главным образом в контексте деятельности М. Драгоманова, а также в контексте научной или литературной деятельности того или иного интеллектуала, сотрудничавшего с М. Драгомановым, прежде всего И. Франко и М. Павлыка.

Ключевые слова: М. Драгоманов, западноукраинская интеллектуальная элита, культурное сотрудничество, научные исследования.